

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

2/2023 г.

гр. София, 21.01.2025 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска колегия в съдебно заседание на 12 декември 2024 год., в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК:
ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ:

МИМИ ФУРНАДЖИЕВА

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

ВАСИЛКА ИЛИЕВА
СНЕЖАНКА НИКОЛОВА

ЧЛЕНОВЕ:

- | | |
|-----------------------|-------------------------|
| 1. МАРГАРИТА СОКОЛОВА | 18. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА |
| 2. ВЕСКА РАЙЧЕВА | 19. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ |
| 3. ПЛАМЕН СТОЕВ | 20. |
| 4. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА | 21. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА |
| 5. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА | 22. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ |
| 6. МАРИО ПЪРВАНОВ | 23. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА |
| 7. ЕМИЛ ТОМОВ | 24. ГЕРГАНА НИКОВА |
| 8. БОНКА ДЕЧЕВА | 25. МАЙЯ РУСЕВА |
| 9. ЖИВА ДЕКОВА | 26. ЕРИК ВАСИЛЕВ |
| 10. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА | 27. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА |
| 11. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА | 28. ВАНЯ АТАНАСОВА |
| 12. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА | 29. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ |
| 13. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА | 30. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА |
| 14. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ | 31. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА |
| 15. ВЕСЕЛКА МАРЕВА | 32. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ |
| 16. БОРИС ИЛИЕВ | 33. ДЕСИСЛАВА ПОПКОЛЕВА |
| 17. БОЯН ЦОНЕВ | 34. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА |

35. ТАНЯ ОРЕШАРОВА
36. МАРИЯ ХРИСТОВА
37. СОНЯ НАЙДЕНОВА
38. НИКОЛАЙ ИВАНОВ
39. ДЖУЛИАНА ПЕТКОВА
40. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА
41. АТАНАС КЕМАНОВ
42. НАТАЛИЯ НЕДЕЛЧЕВА
43. ДИАНА КОЛЕДЖИКОВА

44. БОРИС ДИМИТРОВ ИЛИЕВ
45. НЕВИН ШАКИРОВА
46. РАДОСТ БОШНАКОВА
47. ДОРА МИХАЙЛОВА
48. ХРИПСИМЕ МЪГЪРДИЧЯН
49. ЗЛАТИНА РУБИЕВА
50. БИСЕРА МАКСИМОВА

при участието на секретаря Даниела Цветкова
постави за разглеждане тълкувателно дело № 2 по описа за 2023 г. на
Общото събрание на Гражданска колегия, докладвано от съдия БОНКА
ДЕЧЕВА

Тълкувателно дело № 2/2023 г. на ОСГК на ВКС е образувано с
разпореждане от 28.07.2023 г. на Председателя на Върховния касационен
съд по предложение на състав на второ гражданско отделение на ВКС,
направено с определение № 50042 от 06.06.2023 г., постановено по гр. д. №
3267/2022 г. на основание чл. 292 ГПК, по въпроса:

**„Нищожно ли е на основание чл. 42, б. „в“ ЗН завещание,
което е направено както заради вече положени грижи за завещателя,
така и с оглед на бъдещи грижи, които ще бъдат полагани за него до
края на живота му; може ли в такъв случай, при тълкуване волята на
завещателя, да се приеме, че единственият мотив за съставяне на
завещанието противоречи на закона, тъй като нарушава принципа за
безвъзмездност на завещателното разпореждане ?“**

По този въпрос е формирана противоречива съдебна практика на
състави на Върховния касационен съд, както следва:

Според една група решения, завещанието е едностранен акт на
безвъзмездно разпореждане с имущество за след смъртта, мотивите на
който имат важно значение за разкриване волята на завещателя и за
преценка дали разпореждането е действително. Мотивите, изразени в
завещанието, са елемент от него и разкриват моралния интерес на
завещателя от съставянето му. Завещанието може да е обусловено от
няколко свързани или отделни мотива, които заедно предопределят волята
на завещателя. Разпоредбата на чл. 42, б. „в“ ЗН предвижда нищожност на
завещателното разпореждане, само когато то или единственият мотив,
изразен в него, поради който е направено, са противни на закона, на
обществения ред и на добрите нрави. Ако в завещанието са изразени

няколко мотива, то е достатъчно един от тях да съответства на закона и морала, за да породи завещанието действие. Пороците в нерешаващите, допълнителни мотиви не се отразяват на действителността на завещанието. Затова в тази група решения се приема, че когато в завещанието, наред с благодарствен мотив за положени добри грижи към завещателя, е изразено и очакване за в бъдеще тези грижи да продължават, това не означава, че завещанието има възмезден характер и че по тази причина противоречи на закона, съответно, че е нищожно на основание чл. 42, б. „в“ ЗН.

В противен смисъл са друга група решения, според които очакванията на завещателя за „доглеждане“ или и за бъдеща възмездна престация (полагане на грижи за в бъдеще, след съставяне на завещанието), води до нищожност на завещанието, тъй като наличието на подобен мотив противоречи на безвъзмездния му характер. В този случай то не се определя като едностранен безвъзмезден акт.

Общото събрание на гражданската колегия на ВКС намира за правилно първото становище поради следното:

Приема се в практиката на ВКС, че завещателното разпореждане е нищожно, когато единственият мотив на завещателя е да се вмени задължение на бенефициента да го гледа и издържа до края на живота му, тъй като се нарушава принципът за безвъзмездност. Приема се също така, че завещание, направено в знак на благодарност за полагани в момента или за положени до съставяне на завещанието грижи, не е нищожно, ако в него не са употребени думи и изрази, които да сочат, че с разпореждането завещателят е вменил задължения за бъдеще време, които да имат материален израз. Посочва се, че благодарността на завещателя не трябва да се възприема като осигуряване на материален еквивалент за този, който е полагал грижи за завещателя, а следва да се преценява като мотив за изготвяне на завещанието.

Съгласно чл. 26, ал. 1, пр. последно от Закона за задълженията и договорите /ЗЗД/, сделките с неоткрито наследство са нищожни, но законодателят е предвидил изключение от това правило в Закона за наследството /ЗН/, уреждайки завещанието като едностранна сделка, с която завещателят се разпорежда със свое имущество в полза на друго лице или лица за след смъртта си. Като едностранна сделка, то не обвързва юридически бенефициента, който може и да не приеме наследството по завещанието. Не обвързва и завещателя, който винаги може да отмени завещанието. Завещанието е безадресна сделка, която не изисква приемане от насрещна страна – ползващият се от завещанието може изобщо да не

знае за него или да продължи да се грижи за завещателя и след отмяна на завещанието. В доктрината и съдебната практика завещанието се определя като безвъзмездна сделка, защото не е акт на насрещно възмездяване на получено, не предполага авансиране на имуществена облага на завещателя или еквивалент на такава. При завещанието като едностранна сделка, за разлика от договорите, няма размяна на блага между две страни, няма насрещна престация, а само едната страна предоставя облага. Тъй като в гражданското право няма принуда, не може с изявление на едно лице да се създаде задължение на друго - завещателят не може да задължи друго лице, без то да е изявило воля да се обвърже. Следователно завещанието като едностранна сделка не обвързва лицето, посочено в него като бенефициент, да приеме или да извърши нещо и не ограничава неговата свобода.

Изложеното не изключва възможността завещанието да е направено с благодарствен мотив. При завещанието мотивът – причината, която е накарала завещателя да състави завещанието, е основанието на тези сделки. Мотивите, изразени в завещанието, разкриват моралния интерес на завещателя от съставяне на завещанието, неговите цели и подбуди и могат да са различни - да се отблагодари, да се възнагради, да се въздаде справедливост, да се поощри, да се прояви щедрост, да се осигури нуждаещият се, да се накаже безотговорният. Във всеки отделен случай мотивът на завещанието произтича от конкретните условия на живот и отразява моралните и материални потребности на личността на завещателя. Законът – чл. 42, б. „в“, чл. 43, ал. 1, б. „б“ ЗН, придава правно значение на мотива, изложен в съдържанието на завещанието за действителността на тази сделка. Мотивът има значение при тълкуване волята на завещателя, само ако е изразен в съдържанието на завещанието. За други мотиви, освен изразените в него, не може да се съди по предполагаема воля на завещателя. Мотив, който противоречи на закона или на морала, но не е изразен в съдържанието му, не води до нищожност на завещанието. До нищожност на завещанието може да доведе само мотив, който противоречи на закона, на обществения ред и на добрите нрави - чл. 42, буква „в“, предложение първо ЗН. Наличието на благодарствен мотив и на очакване за грижи и добро отношение и в бъдеще, изразени в съдържанието на завещанието, не дава достатъчно основание да се приеме, че завещанието е добило възмезден характер.

Поради това, че завещанието поражда действие след смъртта на завещателя, волята му следва да се тълкува преимуществено в полза на

това завещанието да породи действие. Противното означава да се отрече последната воля на завещателя. Несъщественото съдържание, това което не е мотивирало завещателя да се разпореди за след смъртта си, не следва да води до недействителност на завещанието. Волята на законодателя е завещанието да породи действие, ако в него има няколко мотива, но поне един от тях не противоречи на закона и добрите нрави.

Поставеният за тълкуване въпрос предполага най-малко два мотива: благодарственият мотив – положените грижи за съставяне на завещанието и кумулативно - мотив за бъдещи грижи. Поради наличие на благодарствен мотив, дори да е изразено очакване за бъдещи грижи, завещанието е действително, защото е обусловено от поне два мотива, които заедно предопределят волята на завещателя. Разпоредбата на чл. 42, б. „в“ ЗН предвижда нищожност на завещателното разпореждане, когато то или единственият мотив, поради който е направено, са противни на закона, на обществения ред и на добрите нрави. Мотивът, поради който е съставено завещанието, да е противен на закона и на обществения ред, означава да противоречи на императивна правна норма. Очакването на завещателя лицето, на което е завещал цялото си имущество, дробна част от него или отделна вещ, да се грижи за него и/или да му помага, не е в противоречие със закона. Това очакване не създава право на завещателя да иска реално изпълнение. Неприложим е и редът за разваляне на договорите - при нереализиране на очакваното, завещателят може винаги да отмени завещанието, за което посоченото в завещанието лице може да не узнае. Затова завещание с такъв мотив не е договор с неоткрито наследство. Завещание с изразен мотив за очакване наред с полаганите грижи да се полагат такива и за в бъдеще, не противоречи и на добрите нрави, разглеждани като морално-етични възгледи и правила за поведение, които се споделят от по-голяма част от обществото.

Следователно, ако в завещанието са изразени няколко мотива, то е достатъчно един от тях да съответства на закона и морала, за да породи завещанието действие. Пороците в нерешаващите, допълнителни мотиви не се отразяват на действителността на завещанието. Затова, когато в завещанието, наред с благодарствен мотив за положени грижи към завещателя, е изразено и очакване за в бъдеще тези грижи да продължават, това не означава, че завещанието има възмезден характер, и че по тази причина противоречи на закона, съответно, че е нищожно на основание чл. 42, б. „в“ ЗН.

По изложените съображения, Общото събрание на Гражданската коллегия на Върховния касационен съд на Република България

Р Е Ш И :

Завещание, което е направено както заради вече положени грижи за завещателя, така и с оглед на бъдещи грижи, които ще бъдат полагани за него до края на живота му, не е нищожно на основание чл. 42, б. "в" ЗН. В такъв случай при тълкуване волята на завещателя не може да се приеме, че е налице единствен мотив за съставяне на завещанието, който противоречи на закона поради нарушаване принципа за безвъзмездност на завещателното разпореждане.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК:

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

РЪКОВОДИТЕЛ на ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ:

МИМИ ФУРНАДЖИЕВА.....

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

ВАСИЛКА ИЛИЕВА.....

СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....

ЧЛЕНОВЕ:

1. МАРГАРИТА СОКОЛОВА.....
2. ВЕСКА РАЙЧЕВА.....
3. ПЛАМЕН СТОЕВ.....
4. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА.....
5. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА.....
6. МАРИО ПЪРВАНОВ.....
7. ЕМИЛ ТОМОВ.....
8. БОНКА ДЕЧЕВА.....
9. ЖИВА ДЕКОВА.....
10. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....
11. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА.....
12. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....
13. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....
14. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....
15. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....
16. БОРИС ИЛИЕВ.....
17. БОЯН ЦОНЕВ.....
18. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА.....
19. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
- 20.
21. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА.....
22. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....
23. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.....
24. ГЕРГАНА НИКОВА.....
25. МАЙЯ РУСЕВА.....
26. ЕРИК ВАСИЛЕВ.....
27. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА.....
28. ВАНЯ АТАНАСОВА.....
29. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ.....
30. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА.....
31. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА.....
32. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ.....
33. ДЕСИСЛАВА ПОПКОЛЕВА.....
34. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА.....
35. ТАНЯ ОРЕШАРОВА.....
36. МАРИЯ ХРИСТОВА.....
37. СОНЯ НАЙДЕНОВА.....
38. НИКОЛАЙ ИВАНОВ.....
39. ДЖУЛИАНА ПЕТКОВА.....
40. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА.....
41. АТАНАС КЕМАНОВ.....
42. НАТАЛИЯ НЕДЕЛЧЕВА.....
43. ДИАНА КОЛЕДЖИКОВА.....
44. БОРИС ДИМИТРОВ ИЛИЕВ.....
45. НЕВИН ШАКИРОВА.....
46. РАДОСТ БОШНАКОВА.....
47. ДОРА МИХАЙЛОВА.....
48. ХРИПСИМЕ МЪГЪРДИЧЯН.....

49. ЗЛАТИНА РУБИЕВА.....

50. БИСЕРА МАКСИМОВА.....